

ФІНАНСОВО–КРЕДИТНА І ГРОШОВА ПОЛІТИКА

УДК 336.027

JEL Classification: G23

Ясинська Н.А.,
д-р екон. наук, доцент, професор кафедри
фінансів, обліку та оподаткування
Донецького державного університету
управління (м. Маріуполь)

ДОСЛІДЖЕННЯ СТРУКТУРНИХ ЗРУШЕНЬ ФІНАНСІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ УКРАЇНИ

Yasynska N.A.,
dr.sc.(econ.), assoc. prof., professor at the
department of finance, banking and insurance
Donetsk University of Management (Mariupol)

RESEARCH OF STRUCTURAL SHIFTS IN UKRAINIAN HOUSEHOLDS' FINANCES

Постановка проблеми. Домогосподарства є однією з найбільш фундаментальних і різноманітних поведінкових одиниць в економіці. Реалізація поточної соціально-економічної політики в державі здійснює безпосередній вплив на розмір та структуру фінансів домогосподарств. Домогосподарства споживають, зберігають, інвестують та позичають. Вони є генераторами соціального, інтелектуального, культурного та інших видів людського капіталу. Їх фінансова поведінка та моделі обраної фінансової політики є змінними величинами та залежать від значного масиву соціально-економічних загальних та індивідуальних факторів. Порід із цим, значна кількість домогосподарств, знаходячи адекватні рішення складних фінансових проблем, у випадках прийняття простих фінансових рішень припускаються помилок. Окрім цього, в умовах інтенсивно скорочуваної кількості ресурсів загального користування, на усіх рівнях управління виникає потреба у моніторингу й діагностиці добробуту населення й нації, починаючи із доцільності перспективного державотворення і закінчуючи поточними споживчими запитами членів домогосподарств. Тому, наразі теоретичні моделі фінансової поведінки домогосподарств є добре розробленими, а емпіричні докази можливого моделювання зміни структури фінансів домогосподарств України допоки залишаються досить обмеженими. Але в умовах системних змін та все частіше повторюваних криз ця тема знову стала актуальною. Із поширенням четвертої індустріальної революції на усі сфери життєдіяльності людини ця тема є своєчасною до визначення інструментів прогнозування фінансової міцності громадян держави. Існує потреба глибшого розуміння того, як домогосподарства приймають рішення щодо структури своїх фінансових активів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичну та методологічну основу дослідження складають праці Воробйова Ю. М. [1], Кізими Т. О. [3], Нагайчук Н. Г. [4], Салиги С. Я. [9] та ін. Наукові праці зазначених вчених присвячені дослідженню передумов та наслідків існування фінансів домогосподарств під час оптимізації функціонування фінансової системи України. Учені досліджують проблеми фінансового забезпечення та інвестиційної активності домогосподарств України в мінливих соціально-економічних умовах. Питанням добробуту домогосподарств та відомих нині неформальних схем його зменшення в сучасному інформаційному суспільстві присвячено праці Поппера К. (K. R. Popper), Даффа А. (A. S. Duff), Мьорфі Дж. (J. W. Murphy) та ін.

Засновуючись на здобутках сучасних науковців, які працюють за профілем зазначеної тематики, на нашу думку, подальшого поглиблення потребує аналіз соціально-економічної статистики абсолютних та відносних показників зміни структурних зрушень та структурних відмінностей фінансів домогосподарств.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження структурних зрушень фінансів домогосподарств України із використанням інструментів такої динаміки щодо доходів і витрат домогосподарств та інструментів біржової торгівлі (хвильової теорії Елліота та відношення Фібоначчі) до наявних доходів населення України. На основі проведеного дослідження виявлено негативні характеристики існуючої динаміки структурних зрушень фінансів домогосподарств України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для зручності проведення дослідження щодо структурних зрушень фінансів домогосподарств України, їх фінанси розглядаємо як портфель фінансових активів за складовими фінансових притоків та відтоків. Причому, структура фінансових притоків домогосподарств є менш цікавою до аналізу, ніж майбутній розмір цих притоків. Тому, використовуючи основні принципи хвильової теорії Елліота та відношення Фібоначчі (ряди сумування – для захвату ритмів квартальних коливань наявних доходів населення як основних складових портфелю фінансових активів домогосподарств; корекцію й розширення – для розуміння можливої зміни загально усталеної політики отримання доходів населенням України; аналіз часових цілей та віяло Фібоначчі – для точного передбачення кварталу й року, при досягненні яких тренд змінить напрям) до кривої наявних доходів населення, отримано такі результати (рис. 1).

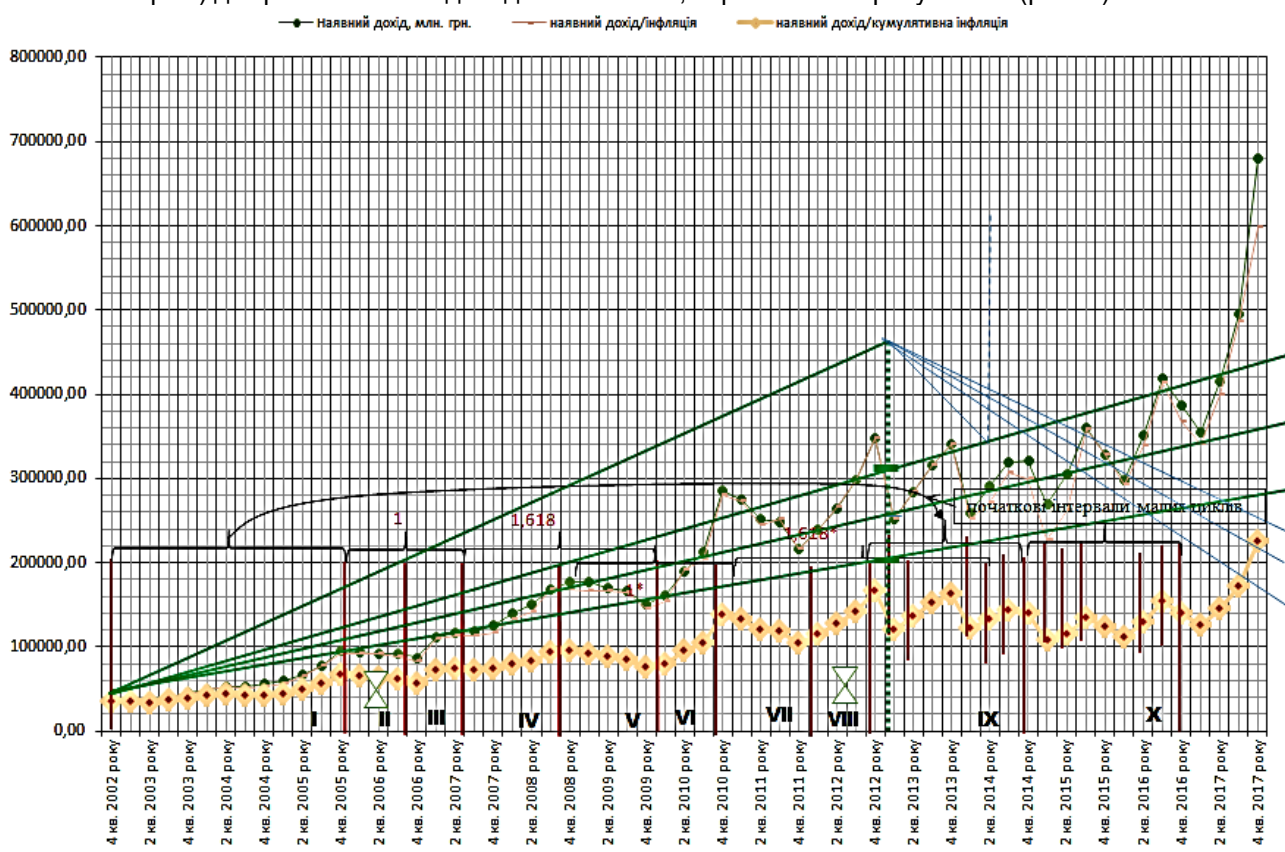

Рис. 1. Динаміка лінії наявних доходів населення України (особистих доходів фізичних осіб)

Джерело: розробка автора

Сформулювавши гіпотезу про наявність циклу в динаміці наявних доходів [13] на основі застосування двох інструментів прогнозування трендів на фондових ринках (цифри Фібоначчі та хвильовий принцип Елліота), визначено його тривалість у 10 років (4-й квартал 2002 р. – 3-й квартал 2012 р.), в який відбулося п'ять хвиль вгору і три хвилі вниз і зроблено припущення:

- 1) що довгий цикл поділяється на малі цикли (у процесі доказу);
- 2) перший малий цикл – цикл підйому, другий – зниження (зафіксовано);
- 3) що малий цикл має висхідні та спадаючі тренди в деякому чергуванні (доведено);
- 4) малий цикл складається з простих хвиль, великий – з простих і складних (у процесі доказу);
- 5) в довгому циклі простежується чітка послідовність п'яти підйомів та трьох знижень кривої наявних доходів населення України (у процесі доказу);

6) на підставі вирахування періодів часових цілей можна спрогнозувати період, в який особисті доходи всього населення будуть найменшими в малому циклі підйому кривої наявних доходів населення за умов прийняття за одиницю період позитивної піковості (доведено – на рис. 1 інтервали позначені (1) та (1,618) й (1*) та (1,618*));

7) у проміжку 4-й квартал 2012 р. – 4-й квартал 2017 р. поки не можливо спрогнозувати період, в який особисті доходи всього населення України будуть найбільшими в малому циклі зниження. Першою точкою відліку часового проміжку, який може бути прийнятий за одиницю, є 1 квартал 2015 р. Для прогнозу необхідна більш низька точка, яка з'явиться згодом (очікування в три квартали 2018 р. із значенням, яке наближується в діапазоні відмінності до 31290 млн грн (безінфляційний показник) від даних по заявленій точці) (у процесі доказу).

Можна також зробити припущення з метою подальшого доведення, що наразі формуються підвалини для нової суспільно-економічної формації, в якій фінанси домогосподарств будуть відігравати більш значущу роль у економічному розвитку України. Лишається питання стосовно кількості та регіоналізації учасників побудови для її реалізації. В аналізованій проміжок часу 4-й квартал 2002 р. – 4-й квартал 2017 р., на нашу думку, були реалізовані два типи державної політики: політика лібералізму промисловців (4-й квартал 2002 р. – 4-й квартал 2013 р.) та політика лібералізму бізнесу (1-й квартал 2014 р. – до теперішнього часу).

Виявлені часові інтервали XI та X мають хаотичний тренд поведінки в періоді 4-й квартал 2012 р. – 4-й квартал 2017 р., що ускладнило укрупнення малих проміжків до великих із дотриманням правил Фібоначчі та Елліота. Виявлена відсутність стійкої динаміки кривої НД' (без фактору інфляції), що пояснюється відсутністю національної концепції та механізмів соціального розвитку економічних свобод та можливостей громадян і недосконалістю поточного суспільного договору в Україні. Спостереження за кривою НД' (нижча крива в рис. 1) дозволила визначити доцільність дослідження методів побудови й аналізу сплайнів.

Використовуючи виключно статистичні дані, які по періодах 1-й квартал 2013 р. – 4-й квартал 2013 р. та 1-й квартал 2015 р. – 4-й квартал 2016 р. станом на початок 2016 р. та початок 2018 р. (за темпами та правилами висвітлення статистичної інформації на профільному сайті) мали дещо різні значення, дослідження за оновленими даними дозволили виявити похибку в прогнозуванні кварталу, в який наявні доходи населення були найменшими в аналізовані 10 років першого малого циклу. Скидання фактора інфляції дозволило зіставити дані в проміжку 60 кварталів.

Примітно, що крива наявного доходу змінила свій тренд тільки за часів каденції чинного Президента України. Представлена крива наявного доходу приведена за відсутності впливу на неї фактора інфляції (яка підрахована як середньоарифметична трьох значень по кварталу), який щороку збільшує кількісну масу показника. Кумулятивна інфляція – це показник інфляції, який представлено кумулятивною величиною з 3 кварталу 2002 р. Тренд руху за віялом Фібоначчі полягає в екстремізації функціоналу фінансової поведінки людей за напрямом отримання доходів. Він дозволяє виявити «просадку» кривої наявного доходу населення України.

Результати узагальнення соціально-економічних подій в Україні 2005-2006 рр., 2009 р., 2010-2011 рр. та 2012-2013 рр., які вплинули на фінансову поведінку українців, що відобразилося на динаміці кривої наявного доходу населення України та структурі особистих витрат у складі витрат домогосподарств наведено в табл. 1. Визначивши тренд наявних доходів населення України, заслуговує на увагу структура доходів і витрат домогосподарств та її зміни упродовж 10 років. Інтегральний коефіцієнт К. Гатєва, індекси А. Салаї і В. Рябцева є найбільш точними й зручними інструментами для досягнення поставленої в роботі мети під час дослідження динаміки структурних зрушень портфелю фінансових активів домогосподарств. Засновуючись на попередніх обрахунках [12, с. 128-133] та даних Державної статистичної служби України [5], визначимо силу відмінностей в структурі доходів і витрат населення України. Результати обрахунку наведено в табл. 2.

Таблиця 1

Узагальнення основних соціально-економічних подій в Україні 2005-2006 рр., 2009 р., 2010-2011 рр. та 2012-2013 рр., які вплинули на фінансову поведінку населення України

2005-2006 рр.	2009 р.
<p>Упровадження раніше прийнятих Господарського та Цивільного кодексів України.</p> <p>Модернізація виробництва реального сектору економіки.</p> <p>Іноземні фінансові групи почали купувати українські банки з вітчизняним капіталом</p> <p>Євросоюз заявив, що визнає Україну країною з ринковою економікою.</p> <p>Курс долара склав 5,33 грн у 2005 р. та 5,05 грн у 2006 р.</p> <p>Найбільша компанія України ЗАТ «Систем Кепітал Менеджмент», створила в своїй структурі компанію з управління гірничо-металургійними активами «Метінвест».</p> <p>Набули чинності зміни до Конституції, за якими країна стала парламентсько-президентською.</p>	<p>Почалося безкоштовне оформлення і видача державних актів на право власності на землю.</p> <p>Курс долара склав 8,45 грн</p> <p>Кількість зареєстрованих банків, які мають ліцензію НБУ – 184, у стані ліквідації – 18, новостворених – 1.</p> <p>Кількість банків з іноземним капіталом – 53; кількість іноземних банків – 17.</p> <p>Четвертий етап розвитку КСВ – 2009-2010 рр. – має ознаки повільного розвитку та концентрує увагу на екоменеджменті й інших практиках із збереження навколишнього середовища; представлено перші результати дослідження щодо зміни клімату та залучено ЗВО до впровадження навчальних курсів з КСВ із залученням 22 університетів.</p> <p>Глобальний Договір ООН спільно з Центром «Розвиток КСВ» звернувся до парламентського Комітету з питань</p>

<p>2005 р. – кількість зареєстрованих банків, які мають ліцензію НБУ – 165, у стані ліквідації – 22, новостворених – 4; кількість банків з іноземним капіталом – 23; кількість іноземних банків – 9.</p> <p>Перший етап розвитку КСВ (грудень 2005 р.) – підписано 25.04.2006 р. «Глобальний договір» за участю 34 провідних українських та міжнародних компаній. В кінці 2005 р. створено Форум соціально відповідального бізнесу (СВБ) в Україні і розроблено Меморандум про СВБ, підписавши який українські компанії-лідери об'єднали свої зусилля з розвитку КСВ</p> <p>Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.08.2005 р. N 369-р схвалено Концепцію розвитку страхового ринку України до 2010 року.</p> <p>Станом на 31.12.2006 до реєстру Держфінпослуг було включено 411 страхових компаній, частка СК «life» складає 55, СК «non-life» – 45, з них з іноземним капіталом – 66.</p> <p>Розроблено і прийнято П(С)БО 29 «Фінансова звітність за сегментами», яке визначило методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про доходи, витрати, фінансові результати, активи і зобов'язання звітних сегментів та її розкриття у фінансовій звітності.</p> <p>Введено додаток до форми №5 примітки до річної фінансової звітності – форма №6 «Інформація за сегментами».</p> <p>17.05.2006 року Європейський парламент та Рада ЄС ухвалили Директиву 2006/43/ЄС щодо обов'язкового аудиту річних фінансових звітів і консолідованих звітів, яка вносить зміни до Четвертої (Директива 78/660/ЄЕС) і Сьомої (Директива 83/349/ЄЕС) директив та замінює Восьму директиву (Директива 84/253/ЄЕС).</p> <p>Економічний ріст економік Китаю та Індії, баланс в технологічних галузях перейшов на країни, що розвиваються. США почали роботу по аутсорсингу в Китай та Індію за рахунок дешевої робочої сили.</p> <p>Зростання цін на нафту та газ.</p> <p>Вперше Державною комісією з цінних паперів та фондовому ринку зареєстровано випуск сертифікатів фонду операцій з нерухомістю ТОВ «Нова фінансова компанія» на суму 21 млн грн.</p> <p>Швидкість обігу готівкової гривні в 2006 р. була помітно нижчою за швидкість обігу безготівкової.</p> <p>Заборгованість суб'єктів господарювання перед банками за кредитами, виданими безготівковою гривнею, зросла в 2006 р. на 28 млрд. грн.</p> <p>Зростання зобов'язань банків перед суб'єктами господарювання становило тільки 11 млрд. грн.</p> <p>19.09.2006 р. Державна комісія з цінних паперів на фондовому ринку України видала Національному депозитарію України ліцензію на здійснення депозитарної діяльності депозитарія цінних паперів строком на 10 років.</p> <p>Індекс споживчих цін становив 111,6 %, що обумовлено підвищенням цін на газ, яке призвело до подорожчання більшості послуг.</p> <p>Прийнято Закони України «Про іпотеку», «Про організацію, формування та обігу кредитної історії» – потреба в регуляторному механізмі в межах реалізації Національної програми – житлове будівництво.</p> <p>Прийнято Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» – потреба в модернізації бази для операцій та інституціональної структури ринку ЦП.</p> <p>Почала реалізовуватись модель, яка передбачала</p>	<p>промислової та регуляторної політики та підприємництва з ідеєю розробки національної КСВ-стратегії. За підтримки Комітету проведено парламентські слухання. Їхнім результатом стало створення робочої групи (ради стейкхолдерів) для розробки національної КСВ-стратегії. Глобальний Договір ООН та Центр «Розвиток КСВ» стали співсекретарями Ради. До її складу увійшли 50 стейкхолдерів, які представляли бізнес, бізнес-асоціації, медіа, вищі навчальні заклади, громадські організації.</p> <p>Зросла присутність іноземного капіталу в чотири рази у порівнянні з 2001 р. з 20 до 82 СК. На початок року кожна 5-та страхова компанія мала частку іноземного капіталу, у 25 компаній вона перевищувала 51 % і вище. Загалом частка іноземного капіталу в статутних фондах страховиків склала 17,9 %.</p> <p>Фінансово-економічна криза призвела до скорочення обсягу залучених страховими компаніями премій. За результатами діяльності страхового ринку за перше півріччя порівняно з аналогічним періодом 2008 р. надходження страхових премій скоротилися на 16%, на 10% знизилася чисті страхові виплати, також на 11% знизився рівень перестраховування.</p> <p>29.04.2009 р. набрав чинності Закон України від 17.09.2008 року № 514-VI «Про акціонерні товариства», що змінило правове регулювання діяльності акціонерних товариств.</p> <p>Зустріч G-20 – курс на жорстке регулювання діяльності банків та вирішення питання по фінансуванню проблем з нівелювання наслідків кризи. Встало питання про «банківську таємницю».</p> <p>У середині квітня визначено сім банків, які отримали державну підтримку у формі рекапіталізації: «Надра», Укрпромбанк, «Фінанси та кредит», Укргазбанк, Родовід-банк, Імекс-банк, «Київ».</p> <p>Із 06.06.2009 р. набула чинності Постанова Правління НБУ від 30.04.2009 р. № 259 «Про затвердження Положення про регулювання НБУ ліквідності банків України»</p> <p>У зв'язку з внесенням змін (постанова Правління НБУ від 18.08.2004 №389), які набрали чинності з 20.09.2009, постанова Правління НБУ №72 втратила чинність, а базовою ставкою щодо інших процентних ставок визначено облікову ставку. Також цією постановою було вдосконалено порядок визначення процентних ставок за кредитами рефінансування та кредитами, наданими на фінансове оздоровлення. З метою сприяння закріпленню позитивних тенденцій на грошово-кредитному ринку, підвищення стимулів для покращення ситуації в реальному секторі економіки та враховуючи рекомендації Ради НБУ, Національний банк України протягом червня – серпня двічі знижував облікову ставку: з 15.06.2009 її розмір знижено з 12% до 11%, а з 12.08.2009 – до 10,25% .</p> <p>З 01.02.2009 року НБУ ввів новий норматив обов'язкового резервування за коштами інших банків-нерезидентів та інших небанківських фінансових посередників нерезидентів в розмірі 2%.</p> <p>Зростання рівня доларизації економіки – валютні обмеження, скорочення капітальних інвестицій до 70,9%, прийняття «керівних принципів стрес-тестування».</p> <p>Максимальне зниження рівня ВВП у % до попереднього року.</p> <p>Внаслідок колапсу реального сектору економіки через безсистемні, непередумані дії, прорахунки в економічній та соціальній політиці Державний бюджет України системно не виконувався. Негативний вплив світової фінансової</p>
---	--

<p>стимулювання приросту доходів населення і споживчого кредитування із одночасним скасуванням стимулів для інвестицій і лібералізацією імпорту споживчих товарів. Відбулося пом'якшення бюджетної політики. Найбільші надходження від приватизації для фінансування державного бюджету. Початок жорсткого управління державними фінансами.</p> <p>У 2006 р. відбулося прискорення інфляційних процесів: основним фактором прискорення інфляції було підвищення цін (тарифів) на послуги для населення (на 49.4%), яке сталося через зростання вартості енергоносіїв: комунальні послуги подорожчали на 85.7%, послуги пасажирського транспорту – на 42.1%.</p>	<p>кризи на всі економічні процеси в Україні протягом 2009р. зумовив вперше за останніх 7 років невиконання плану надходжень до дохідної частини загального фонду Державного бюджету за 2009 р. Відбувається переорієнтація економіки на внутрішній ринок, що відповідним чином відобразилося на структурі наповнення бюджету.</p> <p>Активізація фізичних осіб на фінансовому ринку через виплати по ощадкнижкам.</p> <p>У вересні на засіданні Ради НБУ була заблокована можливість емісії грошей Нацбанком в інтересах уряду. Реформа законодавства про акціонерні товариства.</p>
<p>2010-2011 рр.</p>	<p>2012-2013 рр.</p>
<p>Визначено граничні межі розміру активів банків: найбільші, великі, середні, малі. Прийнято Податковий кодекс України</p> <p>Курс долара в 2010 р. склав 8,10 грн, в 2011 р. - 8,01 грн.</p> <p>2010 р. – кількість зареєстрованих банків, які мають ліцензію НБУ – 176, у стані ліквідації – 18, новостворених – 4; кількість банків з іноземним капіталом - 51; кількість іноземних банків - 18. 2011 р. – кількість зареєстрованих банків, які мають ліцензію НБУ – 176, у стані ліквідації – 22, новостворених – 1; кількість банків з іноземним капіталом - 54; кількість іноземних банків - 22.</p> <p>Загроза кризи споживчого кредитування - зниження якості кредитних портфелів. Розповсюдження практики видачі бланкових кредитів фізичним особам. Витіснення інвестиційних кредитів.</p> <p>Європейська комісія розглядає КСВ у контексті сталого розвитку регіону та Стратегії Європейської комісії з КСВ 2011–2014: швидше, вище, сильніше.</p> <p>У 2010 р. українські вищі навчальні заклади отримали змогу впроваджувати окрему дисципліну «Корпоративна соціальна відповідальність» до навчального плану напрямків «Економіка і підприємництво» та «Менеджмент і адміністрування»: Міністерство освіти і науки України ухвалило відповідну програму.</p> <p>22.04.2011 р. у парламенті представлено проект Закону України № 8436 «Про соціальну відповідальність великого бізнесу», згідно з яким мала бути запроваджена сплата податку на наддохід, а також відповідальність за невиконання названого закону.</p> <p>Збільшено кількість укладених договорів страхування, страхових премій, виплат, обсягів страхових резервів. Страхові компанії України в 2010 р. зібрили чисті платежі на суму 13,328 млрд грн, що на 5,29% більше, ніж в 2009 р. (12,658 млрд грн). Валові страхові премії страховиків за 2010 р. склали 23,082 млрд грн, що на 12,9% більше, ніж роком раніше (20,442 млрд грн). Частка чистих страхових премій, зібраних страховиками України в 2010 р., в структурі валового внутрішнього продукту склала 1,2%. Сукупні активи страхових компаній України в 2010 р. склали 43,9 млрд грн.</p> <p>12.10.2010 р. Затверджено НП(С)БО в державному секторі 121 "Основні засоби", 122 "Нематеріальні активи" та 123 "Запаси"</p> <p>Закріплено спрощену систему оподаткування, обліку та звітності податкових груп, ставок оподаткування, особливостей форм обліку та звітності.</p> <p>Затверджено міністрами фінансів Європи «механізм</p>	<p>Створено Держзембанку. Курс долара склав 8,17 грн в 2012 р. та 8,21 грн у 2013 р.</p> <p>2012 р. – кількість зареєстрованих банків, які мають ліцензію НБУ – 176, перебували у стані ліквідації – 23, новостворених – 4; кількість банків з іноземним капіталом - 53; кількість іноземних банків - 22. 2013 р. – кількість зареєстрованих банків, які мають ліцензію НБУ – 180, перебували у стані ліквідації – 2, новостворених – 8; кількість банків з іноземним капіталом - 49; кількість іноземних банків - 19.</p> <p>Євромайдан.</p> <p>У 2011-2012 рр. було проведено ряд заходів: CSR marketplace, конкурс кейсів із КСВ, Форум «Національна стратегія КСВ», різноманітні круглі столи та відкриті дискусії зі стейкхолдерами. Більше як 15 листів було написано до урядових організацій із закликом прийняти національну КСВ-стратегію в Україні. Центр КСВ випустив брошуру «Ціна неприйняття КСВ стратегії для України».</p> <p>У вересні 2013 р. Координаційна Рада з питань розвитку громадянського суспільства (Адміністрація Президента) створила робочу групу з близько 30 представників міністерств, бізнесу, громадських організацій, вищих навчальних закладів, для розробки проекту стратегії та подальшого затвердження її указом Президента. Три партнери – Центр КСВ, Глобальний Договір ООН та Союз промисловців та підприємців – стали учасниками робочої групи.</p> <p>З 01.01.2013 р. набрав чинності Закон України від 16.10.2012 р. № 5455-VI «Про внесення змін до ст. 8 Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» щодо сплати єдиного внеску».</p> <p>Запроваджено у 2013 р. обов'язкову реєстрацію страхових агентів, які мають право здійснювати посередницьку діяльність з обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів.</p> <p>З 01.01.2012 р. МСФЗ для складання фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності застосовують: обов'язково – публічні акціонерні товариства, банки, страховики; добровільно – інші підприємства (суб'єкти господарювання, крім бюджетних установ), які самостійно визначили доцільність застосування міжнародних стандартів.</p> <p>У червні 2013 р. Європарламент затвердив нову директиву з бухгалтерського обліку (Директива 2013/34/ЄС), з положеннями якої країни ЄС зобов'язані скоординувати національне законодавство протягом двох років. Основною метою директиви є зниження бюрократичного навантаження на малі підприємства, а також гармонізація фінансової звітності в країнах ЄС.</p>

<p>стабілізації», як наслідок тяжких втрат на фондовому ринку для деяких країн-членів ЄС та зниження рейтингів країн ЄС. Знижено кредитний рейтинг США як результат підняття межі боргу федеральним урядом. У 2011 р. управління НБУ оголосило, що Україна буде поступово переходити до впровадження інфляційного таргетування. Зростання частки біржового сегменту ОВДП – пріоритети на безризикові ЦП, зниження ВВП, споживчого та інвестиційного попиту. НБУ дозволив українським банкам укласти угоди «своп» на певний період за заздалегідь узгодженим курсом на національному та міжнародних ринках – нетривале укріплення гривні, поява нових фінансових інструментів Мінфіну. За ініціативою уряду в 2010 р. парламент ухвалив новий Бюджетний кодекс. Розширено надходження загального фонду місцевих бюджетів шляхом передачі єдиного та екологічного податків зі спеціального фонду. Позитивні зміни, щодо скорочення рівня тіншової економіки України протягом 2010-2011 рр. спостерігалися за такими методами, як витрати населення – роздрібний товарообіг, інтегральний показник, монетарний метод, але за електричним методом, методом збитковості підприємств та методом сукупного попиту – сукупної пропозиції рівень тіншової економіки України зростає. У 2010 р. спостерігався найбільший перелік доходних джерел спеціального фонду Державного бюджету України та значне зниження обсягу надходжень бюджетних коштів до зазначеного фонду. З 2011 року урядом була визначена політика скорочення дефіцитності Державного бюджету України та державного боргу. За умови зниження економічної активності ця політика є сприятливою для врегулювання державних фінансів. Із прийняттям Бюджетного кодексу України від 2011 року дозволено розміщення закордонними дипломатичними установами України бюджетних коштів на поточних рахунках іноземних банків у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, та розміщення вищими і професійно-технічними навчальними закладами на депозитах тимчасово вільних бюджетних коштів, отриманих за надання платних послуг, якщо таким закладам законом надано відповідне право. Реформа законодавства про акціонерні товариства.</p>	<p>Прийнято наказ Мінфіну № 73 від 07.02.2013р., яким затверджено НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» та НП(С)БО 2 «Консолідована фінансова звітність», і введення з 2013 р. в дію нових форм фінансової звітності. Це положення визначає принципи та методи ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності, що не суперечать міжнародним стандартам, однак не відображають усіх підходів до обліку, моделей оцінки статей фінансової звітності, вимог до розкриття інформації, які містяться МСФЗ, а також всіх змін міжнародних стандартів. З 01.01.2013 р. застосування МСФЗ є обов'язковим для суб'єктів господарювання за видом діяльності надання фінансових послуг, крім страхування та пенсійного забезпечення (група 64 КВЕД ДК 009:2010), а також недержавне пенсійне забезпечення (група 65.3 КВЕД ДК 009:2010). S&P знизив кредитний рейтинг Єврозони, що пов'язано з послабленням економік, посиленням умов кредитування, зростання процентних ставок та делеверідж урядів і домогосподарств. Кіпрська криза (боргова, фінансова, бюджетна, та економічна) як наслідок офшоризації економіки та розриву фінансової бульбашки. Акцент на НКЦПФР як необхідної ланки впровадження пруденційного нагляду та вимоги модернізації діяльності фондових бірж. Вступив в силу Закон України «Про депозитарну систему України» від 06.07.2012 р. №5178-VI, як факт реформування депозитарної системи та перехід на електронну звітність. Прийнято Національний план дій на 2012 р. щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010-2014 рр. «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» указ Президента України від 12.03.2012 р. Початок зростання видатків на виконання загальнодержавних функцій. Найбільшу кількість змін до бюджету було внесено у 2012 р. - 38. Економіка України почала входити у рецесію. З метою систематизації процесу реформування бюджетної системи Урядом спільно з експертами Європейської комісії у 2013 р. підготовлено і схвалено «Стратегію розвитку системи управління державними фінансами» та план заходів щодо її реалізації. Частка видатків на оборону у структурі видатків зведеного бюджету невпинно скорочувалася, знизившись у 2013 р. до 0,97% ВВП. Застосовано практику наступного відкриття формально поданого в належний термін проекту бюджету. Початок зміни власників великих промислових об'єктів (із використанням формальних і неформальних схем) та структури акціонерів через нову емісію цінних паперів з допуском обмеженого кола осіб</p>
--	---

Джерело: складено автором на основі [2, 5-8, 10]

Таблиця 2

Зведена таблиця показників диверсифікації структури доходів та витрат населення України (за К. Гатєвим, А. Салаї, В. Ряцєвим)

Індекси	Роки							
	2005/ 2003	2006/ 2005	2009/ 2006	2012/ 2010	2013/ 2012	2014/ 2013	2015/ 2014	2017/ 2015
1	2	3	4	5	6	7	8	9
I (Gatev_по доходах)	0,1417	0,1245	0,0391	0,0233	0,0157	0,0160	0,03	0,08
I (Gatev_по витратах)	0,0470	0,0292	0,0303	0,1116	0,1081	0,0535	0,08	0,08

продовження табл. 2

1	2	3	4	5	6	7	8	9
I (Salai_по доходах)	0,0839	0,0935	0,0717	0,0321	0,0111	0,0170	0,0567	0,1147
I (Salai_по витратах)	0,2216	0,1691	0,1920	0,5855	1,7023	0,3045	2,0130	0,9157
I (Ryabcev_по доходах)	0,1007	0,0884	0,0276	0,0165	0,0111	0,0113	0,0165	0,0111
I (Ryabcev_по витратах)	0,0334	0,0206	0,0214	0,0426	0,0233	0,0378	0,0426	0,0233

Джерело: розробка автора

Структура ресурсів домогосподарств за децильними групами залежно від розміру середньодушових еквівалентних доходів 2016 р. наведена в табл. 3.

Таблиця 3

Структура ресурсів домогосподарств за децильними групами за розмірами середньодушових еквівалентних доходів 2016 р., % на 1-е домогосподарство

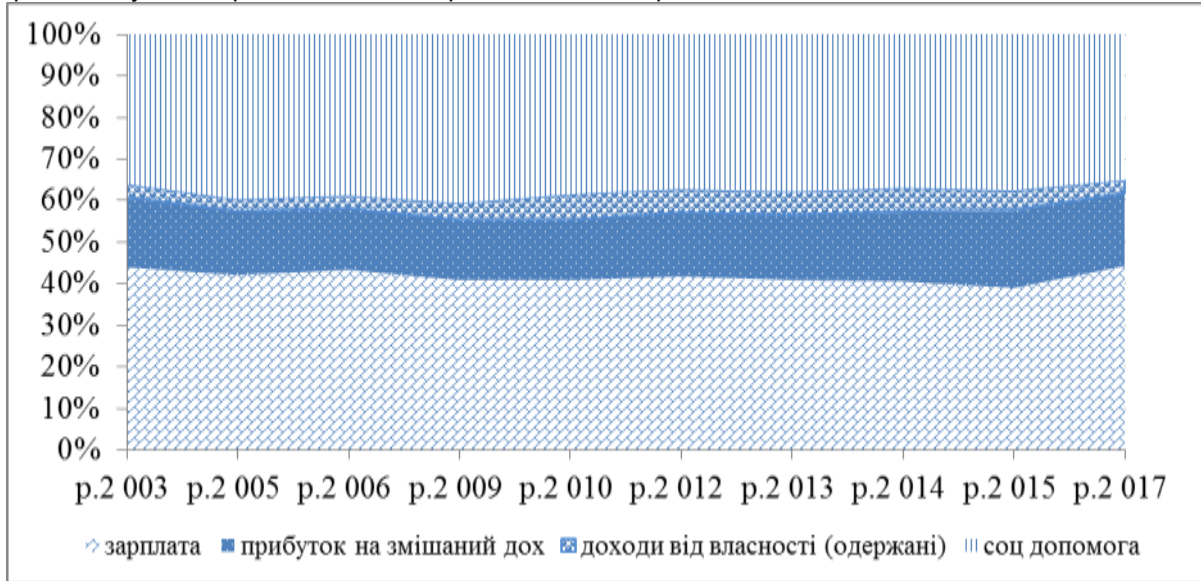
Показник	1-а (нижча)	2-а	3-я	4-а	5-а	6-а	7-а	8-а	9-а	10-а (вища)
Сукупних ресурсів – еквівалентних загальних доходів										
Оплата праці	37,7	38,8	41,9	41,6	46,2	44,4	43,8	51,4	48,7	56,0
Доходи від бізнесу	3,9	5,3	5,6	6,8	7,6	6,6	8,0	6,1	10,8	13,4
Доходи від власності	0,9	0,9	0,8	1,2	1,1	1,9	1,5	2,1	1,8	1,4
Пенсії	25,2	27,4	24,2	23,7	20,4	20,5	21,2	18,3	16,4	11,0
Стипендії	0,7	0,9	0,6	0,7	0,6	0,4	0,3	0,5	0,4	0,4
Допомоги, пільги, субсидії, компенсації	6,6	5,3	5,8	4,6	3,2	3,1	2,9	2,3	1,7	1,0
Грошова допомога	5,9	5,3	4,5	6,0	4,2	5,9	3,7	3,9	6,4	5,8
Аліменти	0,6	0,5	0,1	0,1	0,4	0,1	0,1	0,2	0,0	0,1
Інші грошові доходи	1,4	1,5	1,4	1,0	0,9	1,0	1,2	1,1	1,5	1,5
Не грошові доходи	13,0	13,1	13,5	12,6	13,6	14,6	12,8	11,8	10,3	7,1
Доходи від продажу майна, повернені борги, позики, заощадження	4,1	1,0	1,6	1,7	1,8	1,5	4,5	2,3	2,0	2,3
Грошових доходів – еквівалентних грошових доходів										
Оплата праці	43,6	37,2	41,2	45,8	48,9	53,7	57,0	58,8	59,6	65,4
Доходи від бізнесу	5,4	6,4	8,4	7,1	6,8	11,4	7,1	9,0	11,4	13,7
Доходи від власності	1,6	1,3	1,7	2,0	2,1	1,8	1,5	2,4	1,6	1,0
Пенсії	30,2	38,8	34,5	31,6	28,4	22,8	22,1	19,8	17,6	10,3
Стипендії	0,9	0,8	0,5	0,9	0,6	0,6	0,4	0,5	0,5	0,5
Допомоги, пільги, субсидії, компенсації	9,1	7,1	5,5	5,5	5,0	3,2	4,1	2,7	1,8	1,0
Грошова допомога	7,0	5,7	6,2	5,5	6,8	5,5	5,9	5,0	6,3	6,4
Аліменти	0,3	0,6	0,4	0,3	0,1	0,0	0,4	0,2	0,1	0,1
Інші грошові доходи	1,9	2,1	1,6	1,3	1,3	1,0	1,5	1,6	1,1	1,6

Джерело: складено автором на основі [5]

Графічно структуру доходів та витрат відповідно до статистичного поділу фінансових притоків та відтоків домогосподарств подано на рис. 2.

Як видно з отриманих даних, структурні зрушення у портфелі фінансових активів по доходах населення України відбулися у 2012-2013 рр. у бік зростання. Однак структурні відмінності мають досить низький рівень диверсифікації, що дозволяє зробити висновок про однотипність джерел отримуваних населенням доходів – статті «зарплата» та «соціальна допомога» мають близько 80 % від загального розміру доходів у досліджені роки по різних групах осіб, які отримують відповідного рівня доходи (див. табл. 3 та рис. 2). Тим не менш, по витратах спостерігаються більш явні структурні відмінності. У 2017 р. порівняно із 2013 р. найбільш суттєвим зрушенням є зменшення статті витрат «приріст фінансових активів» – у 2012 р. Він склав 150234 млн грн, у 2013 р. – 106468 млн грн та в 2017 р. – (-63685) млн грн. Сплачені населенням податки у 2017 р. збільшились проти 2012 р. у 2,35 раза. Споживання у 2017 р. проти 2012 р. зросло майже у 2 рази при зменшенні чисельності населення країни. Доходи від власності (інвестиційна поведінка) майже не змінилася: у 2012 р. вони склали 18567 млн грн, у 2017 р. 18725 млн грн. Проте у 2013 р. вони зросли до 31437 млн грн.

Погіршилася у цей період динаміка нагромадження не фінансових активів.

Портфель фінансових активів по доходах

Портфель фінансових активів по витратах

Рис. 2. Динаміка структурних зрушень фінансів домогосподарств України
 складено автором на основі [5]

Погоджуючись із Чернієнко В. О. [11, с. 63], зазначимо, що лінійність минулого та не лінійність майбутнього є відмітною рисою сучасної синергетичної методології. Різностороння розвинутість індивідуумів за вузькості джерела утворення капіталів та доданого продукту спричиняє соціальну інженерію. Її результат залежить від інтенсивності взаємозв'язків та суб'єктивного передбачення й управління. Залежно від мети, результатом соціальної інженерії можуть бути як значні прориви в соціономіці, так і руйнуючі націю та національне багатство дії. Достатньо повно передумови, зміст, сутність та соціальні підвалини, ризики й можливості розвитку соціономіки охарактеризовані в працях Поппера К. (K. R. Popper), Даффа А. (A. S. Duff), Мьорфі Дж. (J. W. Murphy), Ясинської Н. А. [12, с. 90; 14-16] та ін.

За результатами аналізу виявлено негативні характеристики, це:

- зниження рівня доходності населення України упродовж наступних, як мінімум, трьох кварталів;
- подальше зменшення вартості портфелів фінансових активів домогосподарств;
- статичність в структурі джерел і напрямів витрачання доходів та витрат домогосподарств;
- достатньо низький – для доходів та низький – для витрат домогосподарств рівень

відмінностей структур.

Для подолання негативних тенденцій в процесах формування, використання, розподілу й перерозподілу фінансів домогосподарств є доречною фінансова й культурна переорієнтація населення країни з боку отримання пасивних доходів у вигляді соціальної допомоги на користь пасивних доходів від економічного розвитку за рахунок інвестиційних капіталовкладень фізичних осіб на фоні підвищеного за поточний рівень добробуту населення України. Це дозволить розвинути фінансовий ринок та фінансову інфраструктуру України, сформувати умови для особистого розв'язання соціальних проблем кожним громадянином країни за власний кошт.

Висновки з проведеного дослідження. Відповідно, на даному етапі соціально-економічного розвитку актуальним стає не соціально-орієнтована економіка чи фінансова система, а спроможна до розвитку економіка й фінансова система. За результатами виявленої проблеми зазначимо, що з метою покращення диверсифікації та структуризації портфелів фінансових активів домогосподарств є доречним дослідження моделей їх доходів і витрат залежно від належності до відповідної соціальної страти та обрахунок ефективності кожного формального нормативу відповідно до структурних зрушень доходів та витрат домогосподарств. В іншому випадку, відбудеться подальше погіршення фінансового стану домогосподарств, виявлені негативні характеристики посилять охарактеризовані тренди, що, у кінцевому підсумку, погано позначиться на економіці та фінансовій системі України.

Література

1. Воробйов Ю.М. Фінанси домашніх господарств у фінансовій системі держави: монографія. Сімферополь: ВД «АРИАЛ», 2013. 232 с.
2. Законодавство України : Офіційний портал Верховної ради України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws> (дата звернення: 08.06.2018).
3. Кізима Т. О. Фінанси домогосподарств: сучасна парадигма та доміанти розвитку : монографія. К. : Знання, 2010. 431 с.
4. Нагайчук Н.Г. Уточнення змісту поняття “фінанси домогосподарств” у розрізі навчальної дисципліни “фінанси”. *Фінансовий простір*. 2014. № 2. С. 100-105.
5. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 08.06.2018).
6. Офіційний сайт ЄБРР. URL: <http://www.ebrd.com/> (дата звернення: 08.06.2018).
7. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 08.06.2018).
8. Офіційний сайт Сітігруп. URL: <http://www.citigroup.com/citi/about/countries-and-jurisdictions/> (дата звернення: 08.06.2018).
9. Салига С. Я., Гнеушева В. О. Теоретичні підходи щодо визначення сутності фінансових ресурсів домогосподарств. *Сталий розвиток економіки*. 2013. № 1. С. 87-91.
10. Стимулююче тарифоутворення. URL: <http://www.energo.uz.ua/rabr/rabr.pdf> (дата звернення: 18.06.2018).
11. Черниенко В. А. Социальный инжиниринг в идентичности глобализирующегося социального субъекта. *Гуманітарний часопис*. 2008. № 3. С. 55-66.
12. Ясинська Н. А. Управління особистими фінансами. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2015. 356 с.
13. Ясинська Н. А. Концепція та цикли особистих фінансів. *Ефективна економіка*. 2016. № 4. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4881>. (дата звернення: 08.06.2018)
14. Alistair S. Duff. Social Engineering in the Information Age. School of Communication Arts, Napier University, Edinburgh, United Kingdom. P.6. URL: <https://pdfs.semanticscholar.org/a1a1/8c2e3335363a8d0b5105cdd49686faea2ea7.pdf>. (дата звернення: 08.06.2018)
15. Murphy J. W. (1981). “Applied Sociology, Social Engineering, and Human Rationality”. *The Journal of Sociology & Social Welfare*. Volume 8. Issue 1. P. 10.
16. Popper K. R. (1966 [1945]). The open society and its enemies. Vol. I, The spell of Plato (247 p.). Vol. II, The high tide of prophecy: Hegel, Marx, and the aftermath (356 p.), George Routledge and Sons, LTD. London. United Kingdom. P. 328.

References

1. Vorobiov, Yu.M. (2013), *Financy domashnikh gospodarstv u finansovii systemi derzhavy* [Household finances in the financial system of the state], monograph, Tav. nats. un-t im. V. I. Vernadskoho, VD “ARIAL”, Simferopol, Ukraine, 231 p.
2. Legislation of Ukraine: The Official Web-Site of the Verhovna Rada of Ukraine, available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws> (access date June 08, 2018).
3. Kizyma, T.O. *Financy domohospodarstv : suchasna paradygma ta dominanty rozvytku* [Household finance: a modern paradigm and development dominants], monograph, Znannia, Kyiv, Ukraine, 431 p.
4. Nahaichuk, N.H. (2014), *Utochnennia zmistu poniattia “finansy domohospodarstv” u rozrizi*

navchalnoi dystsypliny "finansy" [Clarification of the content of the concept of "household finances" in the context of the academic discipline "finance"], *Finansovyj prostir*, vol. 2, pp. 100-105.

5. The official website of the State Statistics Committee of Ukraine, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (access date June 08, 2018).

6. The official website of the European Bank for Reconstruction and Development, available at: <http://www.ebrd.com/> (access date June 08, 2018).

7. The official website of the National Bank of Ukraine, available at: <https://bank.gov.ua> (access date June 08, 2018).

8. The official website of the Citigroup, available at: <http://www.citigroup.com/citi/about/countries-and-jurisdictions/> (access date June 08, 2018).

9. Salyga, S.Ya. and Gnusheva, V. O. (2013), "Theoretical approaches to determining the essence of financial resources of households", *Sustainable development of the economy*, no. 1, pp. 87-91.

10. Stimulating tariff formation, available at: <http://www.energo.uz.ua/rabr/rabr.pdf> (access date June 08, 2018).

11. Chernienlo, V.A. (2008), "Social engineering in the identity of a globalizing social subject". *Humanist chasopis*, no. 3, pp. 55-66.

12. Yasynska, N.A. (2015), *Upravlinnia osobustymy finansamy* [Personal finance management], Lviv Polytechnic Publishing House, Lviv, Ukraine, 356 p.

13. Yasynska, N.A. (2016), "The concept and cycles of personal finance", *Efficient economy*, no. 4, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4881> (access date June 08, 2018).

14. Alistair, S. Duff. Social Engineering in the Information Age. School of Communication Arts, Napier University, Edinburgh, United Kingdom. P.6. available at: <https://pdfs.semanticscholar.org/a1a1/8c2e3335363a8d0b5105cdd49686faea2ea7.pdf> (access date June 08, 2018).

15. Murphy, J.W. (1981), "Applied Sociology, Social Engineering, and Human Rationality", *The Journal of Sociology & Social Welfare*, Vol. 8, Is. 1, P.10.

16. Popper, K.R. (1966 [1945]). The open society and its enemies. Vol. I, The spell of Plato (247 p.). Vol. II, The high tide of prophecy: Hegel, Marx, and the aftermath (356 p.), George Routledge and Sons, LTD. London. United Kingdom. P. 328.

Стаття надійшла до редакції 18.06.2018 р.